

Aktuelni pravni okvir o uvažavanju različitosti u Italiji

Eleonora Di Liberto, Giulia Messina

Analiza političkog okvira za socijalno uključivanje u Italiji u oblastima socijalne zaštite, obrazovanja i omladinskog rada koja se odnosi na ustav, zakone i strategije.

I – Italijanski ustav

Ustav Republike Italije sadrži 4 člana o obrazovanju, socijalnoj zaštiti i omladinskom radu.

1.1. Obrazovanje

Prema Ustavu Italije obrazovanje je obezbeđeno svima, bez diskriminacije. Član 34. Ustava simboliše otvorenost obrazovanja za svakoga. U njemu se navodi: "Škole su otvorene za sve. Niži nivoi obrazovanja, koji traje najmanje osam godine, jeste obavezan i besplatan. Učenici koji su sposobni i koji to zalužuju imaju prava da pohađaju najviše nivoe studiranja, bez obzira na finasijske mogućnosti. Republika osigurava ostvarenje ovog prava kroz školarine, porodične dodatke i druge olakšice, o kojima se odlučuje kroz sprovođenje konkursa".

U Italiji je obrazovanje pre svega obaveza, jer se veruje da je kultura osnovna vrednost za intelektualni razvoj pojedinaca i društva. U članu 34. govori se o pravu na obrazovanje, u kontinuitetu sa članom 33. Polazi se od principa izuzetnog društvenog značaja, u skladu sa odredbama Evropske konvencije o ljudskim pravima: činjenice da je škola besplatna i otvorena za sve. Zabranjena je diskriminacija na osnovu materijalne situacije ili sposobnosti za učenje. Pravo na učenje priznaje se i učencima sa invaliditetom za koje su obezbeđeni personalizovani obrazovni planovi uz pomoć nastavnika. Takođe, za učenike migrante, pored kurseva za učenje italijanskog jezika, obezbeđeno je i specifično kulturno posredovanje. Obrazovni sistem u Italiji je organizovan prema principu supsidijarnosti i autonomije škola (član 33.). Država ima isključivu nadležnost za opšta pitanja obrazovanja, za minimalne standarde koji se garantuju u celoj zemlji i za osnovne principe koje regioni treba da poštuju u okviru svojih nadležnosti. Regioni imaju isključivu nadležnost za stručno obrazovanje i obuku. Škole su autonomne po pitanju didaktičkih, organizacionih i istraživačko-razvojnih aktivnosti.

1.2. Socijalna zaštita

O socijalnoj zaštiti (Previdenza sociale) se u Ustavu Italije, u članu 3. napominje sledeće: "Dužnost je Republike da otkloni sve prepreke koje sputavaju slobodu i ravnopravnost građana kako bi se osigurao puni razvoj ljudske ličnosti". Član

3 moguće je raščlaniti na dva dela: u prvom delu prepoznaje se jednakost u formalnom smislu ("Svi građani imaju jednako društveno dostojanstvo i jednaki su pred zakonom, bez razlike na osnovu pola, rase, jezika, veroispovesti, političkih stavova, ličnih i društvenih prilika"). Drugi deo člana odnosi se na jednakost u praktičnom/konkretnom značenju ("Dužnost je države da ukloni sve ekonomske i socijalne i da obezbedi jednakost svih građana i obezbedi potpuni razvoj ličnosti").

Formalna jednakost znači da su svi ljudi isti: svi su jednaki pred zakonom i moraju da odgovaraju bez uživanja posebnog tretmana koji se odnosi na određeno društveno poreklo, kulturu ili rod. U tom smislu država ima obavezu da otkloni sve prepreke samorealizaciji građana. Pitanje konkretne realizacije jednakosti u društvu može se sumirati na sledeći način: svaki pojedinac ima mogućnost da živi život bez ikakvih prepreka koje se odnose na društveno poreklo ili druge vrste ograničenja. To znači da, uz pravu posvećenost i malo sreće, čak i skromna osoba može postati bogata.

1.3. Omladinski rad

U Italijanskom ustavu ne spominje se eksplicitno omladinski rad. Međutim, u članu 31. Ustava napominje se: "(Država) štiti materinstvo, decu i mlade i promovise institucije koje su u službi ovog cilja". Zakonodavni okvir, na osnovu člana 31, predviđa niz mera za stvaranje struktura i tela čiji je cilj promovisanje politike podrške deci i mladima, na primer u oblasti kulture, sporta i obrazovanja. Zaštita mladih se obezbeđuje i na radnom mestu, uz različitu podršku za zapošljavanje predviđenu podzakonskim aktima (često se obezbeđuju neki oblici olakšica iz socijalne zaštite). S druge strane, prema članu 117. pitanja koja se odnose na mlade regulisana su na više nivoa. Stoga se zakonodavstvo koje se tiče mladih sprovodi kako na nivou nacionalne države, tako i na nivou regiona i autonomnih pokrajina. Određivanje osnovnih principa u oblasti je u nadležnosti države. Dakle, postoje osnovne oblasti poput socijalne zaštite ili zaštite materinstva, dece i mladih, koje su nadležnost vlade Italije.

II - Pravni okvir u Italiji (zakoni i strategije)

2.1. Obrazovanje

Obrazovni sistem u Italiji je organizovan po principu supsidijarnosti i autonomije škola. Država ima isključivu nadležnost za opšta pitanja obrazovanja, za minimalne standarde koji se garantuju u celoj zemlji i za osnovne principe koje regioni treba da poštuju u okviru svojih nadležnosti. Regioni imaju nadležnost za stručno obrazovanje i obuku. Škole su autonomne u didaktičkoj, organizacionoj i istraživačko-razvojnoj delatnosti. Obrazovanje je obavezno 10 godina, od 6 do 16 godina, i obuhvata prvi ciklus obrazovanja koji traje 8 godina (5 godina osnovne škole i 3 godine niže srednje škole) i prve dve godine drugog ciklusa obrazovanja (DM 139/2007). Međutim, svi učenici imaju formalno pravo da nastave školovanje putem opšteg ili stručnog obrazovanja do 18/19 godina, uključujući i učenike sa invaliditetom.

Mogućnosti obrazovanja su obezbeđene za učenike sa invaliditetom u svim fazama obrazovanja, čak i nakon osnovne škole. Svako dete do treće godine ima pravo da ide u jaslice: ovi objekti su direktno zavisni od lokalnog saveta koji donosi odgovarajuće propise za njihovo funkcionisanje, a deca sa invaliditetom imaju prioritet prilikom upisa. Zakon 104/92 predviđa prisustvo nastavnika za podršku u svim školama. Broj sati koje nastavnik za podršku provede sa detetom zasniva se na funkcionalnom dinamičkom profilu i stoga odgovara potrebama deteta.

Nastavnik je zadužen za celo odeljenje i saraduje sa drugim nastavnicima na poboljšanju inkluzije deteta sa invaliditetom, koje je takođe deo odeljenja i sa kojim svi nastavnici treba da se povežu. Lokalna zajednica ima mogućnost da obezbedi asistenta/edukatora za inkluziju i komunikaciju i pomoćnika za ličnu higijenu u školi i za popodnevu pomoć u kući. Većina asistenata ima fakultetsku diplomu. Dok je nastavnik specijalizovan za podršku deci sa invaliditetom odgovoran za ceo razred, angažovanje asistenta je mera podrške koja se dodeljuje samo učeniku sa invaliditetom. Utvrđeno je da u odeljenjima koja imaju dete sa invaliditetom ne može biti više od 20 učenika kada se radi o prvom ciklusu obrazovanja. Opština učenicima sa invaliditetom obezbeđuje prevoz do škole i do kuće. Poseban didaktički materijal je obezbeđen uglavnom od strane lokalne zajednici, a delimično i od strane školske uprave. Kada su u pitanju univerziteti, prema Zakonu 104/92 studenti sa invaliditetom mogu se sa profesorima dogovarati oko silabusa ili načina polaganja ispitnih obaveza. Prema Aktu 17/99 svaki univerzitet mora da ima profesora koji je zadužen za prijem učenika sa invaliditetom kada će im biti dodeljen "tutor" (studenti osnovnih studija). Univerzitet će voditi računa da ukloni bilo kakve smetnje u prostoru i obezbedi asistente za podršku mobilnosti studenata sa invaliditetom.

Potrebno je dostaviti dokument kojim se potvrđuje stepen invaliditeta prilikom upisa deteta; u njemu je naznačena funkcionalna dijagnoza prema kojoj će se utvrditi funkcionalni potencijal deteta, i na osnovu kog je moguće proveriti vrstu invaliditeta i njegovu težinu. Funkcionalnu dijagnozu daje tim lekara lokalne jedinice javnog zdravlja.

Prema Predsedničkom dekretu od 19.5.2006. godine Medicinska/Zdravstvena komisija zadužena za izdavanje sertifikata o invaliditetu mora da se pridržava Međunarodnih indikatora OMS - ICF.

Počevši 2017. godine (Dekret 66/2017 - čl. 16) obrazovne institucije u saradnji sa regionalnim školskim upravama, lokalnim vlastima i lokalnim zdravstvenim savetima mogu obezbediti mogućnost učenja od kuće kako bi i oni učenici koji ne mogu da prisustvuju nastavi usled težih oblika invaliditeta ostvarili pravo na obrazovanje u trajanju od najmanje 30 dana nastave. Ovaj vid nastave se može ostvariti i kroz projekte koji promovišu upotrebu novih tehnologija u učenju.

Što se tiče fenomena nedavnih migracija, bilo je važno odgovoriti na nove potrebe u obrazovanju. Prema zakonu 47 iz 2017. godine, obrazovne ustanove svih vrsta i nivoa i obrazovne institucije akreditovane od strane regiona i autonomnih pokrajina Trento i Bolcano sprovode mere kako bi se omogućilo obavezno obrazovanje i obuke za strane maloletne osobe bez pratnje. Osim toga radilo se na pripremi projekata

koji podrazumevaju, gde je to moguće, angažovanje ili koordinaciju kulturnih medijatora, kao i sporazume koji imaju za cilj promovisanje specifičnih programa stručnog obrazovanja/programa prakse. Škole moraju da se pridržavaju "Smernica za pravo na obrazovanje maloletnika koji se nalaze odvojeno od primarne/matične porodice". Prema ovim smernicama: "Da bi se garantovalo pravo na školovanje ovim učenicima, potrebno je omogućiti upis i pohađanje nastave u bilo koje doba godine, čak i nakon isteka roka i to podnošenjem prijave za upis direktno u izabranoj školi, bez potrebe da se prijava podnosi putem onlajn platforme za registraciju". Svako ima pravo na školovanje, što je zagarantovano italijanskim Ustavom i sprovodi se putem različitih zakona i strategija: u Ministarskom cirkularu 2 od 8. januara 2010. o integraciji učenika koji nemaju italijansko državljanstvo stoji da je na školama odgovornost za integraciju i inkluziju kroz mrežu škola, raznovrsnu obrazovna ponuda, kvalitetne projekte za škole u riziku za privlačenje domaćih učenika, jačanje vannastavnih aktivnosti kako bi se olakšala društvena inkluzija novo-pridošlih učenika. Po pitanju inkluzije izbeglica i osoba sa posebnim potrebama donet je "protokol o prijemu" (Protocollo di accoglienza) koji bi trebalo da služi kao vodič za nastavnike, školsko osoblje i roditelje, a u cilju prihvatanja i inkluzije učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Država želi da promoviše reforme i investicije kako bi smanjila strukturne nedostatke italijanskog obrazovnog sistema. To uključuje predškolske ustanove, usluge brige o deci, povećanje osnovnih veština, borbu protiv ranog napuštanja škole i obrazovnog siromaštva, aktivno usmeravanje u tranziciji iz škola na univerzitete, produženje punog radnog vremena menze i jačanje sportske infrastrukture u školi, stipendije za univerzitete, smeštaj studenata i povećanje broja istraživača.

2.2. Socijalna zaštita

Italijanski parlament je 1992. godine usvojio Predlog zakona o osobama sa invaliditetom (L.104/92), koji predstavlja osnovni okvir za sva pitanja od značaja za invaliditet: garantuje osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama uživanje određenih prava; pruža pomoć; navodi se puna integracija i usvajanje mera prevencije i funkcionalni oporavak; obezbeđuje socijalnu, ekonomsku i pravnu zaštitu, stvarajući pretpostavke i uslove za punu afirmaciju građanskih prava i učešće u društvenom životu (porodica, škola, posao, slobodno vreme) osoba sa invaliditetom. U njemu se navodi princip inkluzije kada su u pitanju javne službe ili finansiranje – kao pravo osoba sa invaliditetom. Sadrži dispozicije o:

- ◆ intervencijama u oblasti prevencije i rane dijagnoze;
- ◆ brizi i rehabilitaciji;
- ◆ uslugama socijalne integracije;
- ◆ uključivanju na tržište rada;
- ◆ podršci od strane lokalnih vlasti;
- ◆ dnevnim i rehabilitacionim centrima;
- ◆ adaptaciji javnih i privatnih objekata i mobilijara kako vi se uklonile sve prepreke (arhitektonske i senzorne) mobilnosti osoba sa invaliditetom;
- ◆ prevozu: Lokalne vlasti su dužne da obezbede besplatan prevoz za osobe sa invaliditetom – lokalni odbori moraju da obezbede dnevni prevoz osoba sa invaliditetom do škola i obrazovnih i zdravstvenih centara i centara za sport i

slobodno vreme tokom dana (prema svom budžetu);

- ◆ radnim dozvolama za negovatelje da pomognu svojim rođacima sa invaliditetom;
- ◆ obrazovanju i školi.

Zaposlenje i ekonomska autonomija su veoma važni faktori za društvenu integraciju osoba sa invaliditetom. Italijanski zakon je imao značajan razvoj u toj oblasti, zapravo Zakon o pravu na rad osoba sa invaliditetom 68/99 (Norme per il diritto al lavoro dei disabili) promovise zapošljavanje i radnu integraciju osoba sa invaliditetom kroz usluge podrške i ciljano zapošljavanje. Princip ciljanog zapošljavanja predviđa da se pri smeštaju osoba sa invaliditetom poštuju radne sposobnosti radnika bez nepotrebnog kažnjavanja od strane poslodavca. Drugim rečima, preduzeće mora da isplati osobi sa invaliditetom za obavljen posao, koji je istovremeno primeren njegovim kapacitetima i prilagođen njegovim potrebama (po potrebi kroz pomagala). O raspoređivanju radnih mesta za osobe invaliditetom odlučuje lekarska komisija Pokrajinske sanitarne službe.

Ova komisija ima sledeće zadatke: da formuliše funkcionalnu dijagnozu radi utvrđivanja celokupne sposobnosti osoba sa invaliditetom, odnosno da precizira stepen i vrstu invaliditeta; da da smernice koje će mu olakšati smeštaj na poslu. Komisija će precizirati položaj osoba sa invaliditetom u njegovom okruženju, stavove, porodične odnose, uzimajući u obzir školsku spremu i prethodno radno iskustvo kako bi se sačinio detaljan raspored radnog potencijala osobe sa invaliditetom. Sistem ciljanog zapošljavanja je fokusiran na osobe koje su u starosnoj grupi radno sposobnog stanovništva sa fizičkim, psihičkim, senzornim, intelektualnim i relacionim invaliditetom, zatim na osobe sa civilnim invaliditetom, osobe koje su rođene gluve ili izgubile sluh pre učenja govora, ratni invalidi.

U zavisnosti od ukupnog broja zaposlenih, poslodavci u privatnom i javnom sektoru su obavezni da zaposle određeni procenat radnika sa invaliditetom:

- ◆ Poslodavci koji zapošljavaju više od 50 zaposlenih moraju da imaju 7% kvotu zapošljavanja za osobe sa invaliditetom.
- ◆ Makar dve osobe sa invaliditetom moraju biti zaposlene u firmama koje imaju između 36 i 50 zaposlenih.
- ◆ Firme koje zapošljavaju između 15 i 35 zaposlenih moraju imati makar jednog radnika sa invaliditetom.

Zakon 68/99 predviđa niz podsticaja za preduzeća koja poštuju ovaj zakon: oslobađanje preduzeća od poreza na socijalno osiguranje do 100% i do osam godina srazmerno invalidnosti radnika; delimično refundiranje troškova za adaptaciju radnog okruženja potrebama osobe sa invaliditetom; finansiranje aktivnosti u cilju podrške u radu osobi sa invaliditetom. Zakonom 68/99 utvrđeno je kreiranje lista za zapošljavanje.

Predsednik Republike Italije je 10. oktobra 2002. godine proglasio Uredbu br. 333 za sprovođenje zakona iz 1999. godine, koji sadrži specifikaciju vezanu za osobe koja imaju pravo da budu uvrštené u posebne liste, obavezu na rezervisane delove,

izuzetke od takvih obaveza i suspenziju od njih, i načine uključivanja ljudi. U aktu je istaknuto načelo takozvane nominativne pretpostavke, što znači da poslodavci u javnim i privatnim firmama imaju mogućnost da sa spiskovima osoba sa invaliditetom odaberu one osobe za koje smatraju da imaju veću sposobnost da izvrše određeni posao. Italijansko zakonodavstvo posebnu pažnju posvećuje zadružnim preduzećima koja su, u skladu sa čl. 1 Zakona od 8. novembra 1991. br. 381, podeljena u dve kategorije:

- kategorija A – rukovodstvo socijalno-sanitarnih i prosvetnih službi;
- kategorija B - cilj im je da osobama sa invaliditetom omoguće prilike da se zaposle.

Većina zadruga tipa B je osnovana da bi se obezbedilo privremeno zaposlenje za osobe sa invaliditetom i da se potom osigura njihov angažman u standardnom preduzeću. Međutim, iako je glavni cilj ovakvih zadruga da pronađu posao za osobe sa invaliditetom, one ih takođe mogu zaposliti za stalno u okviru sopstvene zadruge ili naći posao u drugim zadrugama kada radnici ne mogu da nađu drugi posao.

Drugi važan zakon u oblasti inkluzije je Zakon 180/78, reforma psihijatrijskog sistema u Italiji: sadrži direktive za zatvaranje svih psihijatrijskih bolnica i njihove postepene zamene čitavim nizom usluga u zajednici. Ovaj zakon je revolucionarna mera u pogledu mentalnog zdravlja i podrazumeva da su svi zdravstveni tretmani dobrovoljni (osim u nekoliko slučajeva). Nakon ovog zakona, svi azili su zatvoreni, a koncept mentalne rehabilitacije je revidiran: nema više ograničenja ili zatvaranja (restraints) i promoviše inkluziju i integraciju osoba sa problemima mentalnog zdravlja u društvo. Dato je dostojanstvo pacijentima sa mentalnim bolestima uklanjanjem barijera i etiketiranja vezanog za mentalno zdravlje i zaštitu osoba sa problemima mentalnog zdravlja.

Što se tiče pružanja socijalnih usluga, generalno postoji trend decentralizacije, prvo kroz Zakon 381/91 koji je prepoznao i definisao ulogu socijalnih zadruga, neprofitnih organizacija koje u dogovoru sa lokalnim vlastima pružaju usluge socijalne zaštite i čiji rad ima korist za lokalnu zajednicu i njene građane, posebno ako su ovi građani u nepovoljnom položaju. Naročito se u ovom pogledu ističe Zakon 328/00, koji ima za cilj da usavrši „Integrirani sistem intervencija i socijalnih usluga“; predstavlja proces reforme socijalne zaštite koja se fokusira na „lokalno blagostanje“ i integrirani sistem socijalnih usluga koji uvodi korišćenje lokalnih socijalnih planova, zasnovanih na principima supsidijarnosti, saradnje i integracije usluga, i individualizovanim projektima koji porodice mogu da zatraže i dobiju od opština, a u cilju pune integracije „unutar porodičnog i društvenog života“.

Zabrana diskriminacije u govoru, postupcima i radu osigurana je Zakonom br. 205/93, u kome su sankcionisane i zabranjene fraze, gestovi, radnje i slogani koji za cilj imaju izazivanje mržnje, podsticanje nasilja i diskriminacije na rasnoj, etničkoj, verskoj ili nacionalnoj osnovi. Zakonodavne uredbe 215 i 216 - 2003 uvedene su u nacionalno zakonodavstvo u skladu sa evropskim direktivama iz 2000. godine prema kojima - države razvijaju i implementiraju nove mogućnosti koje se odnose na jednak tretman različitih rasa, religija, invaliditeta i seksualnih orijentacija, kao i evropske ciljeve u pogledu promocije rodne ravnopravnosti i ekonomske nezavisnosti, naknade za ravnopravan rad i učesća u odlučivanju. Zakonodavna

uredba 215/2003 se tako primenjuje na diskriminaciju na osnovu rase i etničkog porekla u svim oblastima pomenutim u Direktivi 2000/43/EC, dok se Uredba 216/2003 u oblasti zapošljavanja odnosi na diskriminaciju na osnovu verske i religijske pripadnosti, seksualne orijentacije, invaliditeta i starosti.

Jednakost se uvažava u svim oblastima, stoga je 2006. godine donet Zakon 76 kojim se uređuje pitanje istopolnih brakova u Italiji i bračnih prava homoseksualnih osoba.

Pitanje rodne ravnopravnosti u Italiji ne reguliše država, ali je u Planu oporavka (1. misija) predloženo da se donese strategija za 2021-2026, kako bi se podstaklo učešće žena na tržištu rada, direktno ili indirektno, i da se otklonile nepravde koje ometaju jednake mogućnosti od ranog uzrasta. Treba da promoviše ravnopravnost, iako se ne navode posebne rodno senzitivne mere. Između ostalog, misija predviđa usvajanje novih mehanizama za zapošljavanje i reviziju onih za rukovodeće pozicije, kako bi se neutralisala diskriminacija i istakle zasluge u oblastima u kojima su žene često u nepovoljnijem položaju. Mere posvećene agilnom radu i povezivanju osmišljene su da podstaknu bolju ravnotežu između profesionalnog i privatnog života, u korist onih osoba (češće žena) koje su prinuđene da biraju između posla i porodice. Sa tehničke i tehnološke tačke gledišta, izdvajanja za ovakav širi pristup su dizajnirana da podrže preduzetništvo, a naročito žensko preduzetništvo. U 4. misiji Plana oporavka istaknuta je obaveza povećanja zapošljavanja i izgleda za inkluziju u odnosu na marginalne situacije: kroz jačanje centara za zapošljavanje, otvaranje ženskih preduzeća, univerzalne državne službe za mlade između 18 i 28 godina i takozvani „dualni sistem“ koji, u skladu sa predloženim u misiji 4, treba da poveže obuku i tržište rada koristeći pristup učenju na radnom mestu.

2.3 Omladinski rad

Na nacionalnom nivou još nije usvojen zakon o mladima, a od 20 italijanskih regiona, 16 ima svoje zakonodavstvo u oblasti omladinske politike. Međutim, Italija ima Nacionalnu strategiju za mlade: svake godine nacionalna vlada utvrđuje prioritete omladinske politike, nakon konsultacija sa regionima i drugim nadležnim lokalnim vlastima. Odeljenje za omladinsku politiku i univerzalnu javnu službu (DPGSCU) upravlja Godišnjim fondom za omladinsku politiku, koji ima za cilj promovisanje prava mladih i podršku godišnjoj strategiji, kroz pozive za podnošenje predloga omladinskih organizacija i organizacija civilnog društva. Od 2006. godine Fond za omladinsku politiku finansira inicijative za promociju:

- ◆ **Neformalnog i informalnog učenja;**
- ◆ **Pristupa mladih osoba tržištu rada,** uključujući otvaranje start-up-ova i preduzetništva mladih;
- ◆ **Socijalne inkluzije** uključujući i specijalne mere usmerene ka deprivilegovanim grupama mladih;
- ◆ **Participaciju** i prava mladih;
- ◆ **Kulturnih aktivnosti** i razvoj talenata;
- ◆ **Prevenције i borbu protiv bolesti zavisnosti;**

◆ Volonterizma i pristup evropskim programima i projektima.

*Boldovani su nacionalni prioriteti u oblasti omladinske politike.

...

U analizi je naglašeno da je u italijanskom Ustavu zagarantovana formalna jednakost svih građana i dužnost je vlade da ukloni prepreke u samoostvarenju građana, kao i da obezbedi obrazovanje za sve, bez ikakve diskriminacije. U oblasti socijalne zaštite i obrazovanja mere za inkluziju osoba sa invaliditetom su strukturisanije i detaljnije, i predstavljaju sveobuhvatan okvir mera i prava kako onih na koje se zakon odnosi tako i pružaoca usluga. Činjenica je da su zakoni koji se odnose na inkluziju osoba sa invaliditetom davno usvojeni (zakon o uključivanju osoba sa invaliditetom na tržište rada usvojen je 1968. godine, o inkluziji osoba sa invaliditetom je iz 1992. godine), te ako su ovi zakoni bili napredni u godinama kada su nastajali, sada ih zaista treba revidirati, pre svega u pogledu definicije invaliditeta, kako fizičkog, psihičkog, tako i senzornog oštećenja. Što se tiče mera koje se odnose na zabranu diskriminacije, one deluju fragmentarno i previše uopšteno u smislu konkretne primene: na primer, zakonske uredbe 215 i 216 - 2003 pominju obavezu poslodavca da obezbedi „pristojan smeštaj“, ali ovaj termin ne definišu niti se opisuju bilo kakve smernice poslodavcima o tome kako da poštuju ovu dužnost. Ovo, zajedno sa nedostatkom sredstava koja bi bila namenjena za podsticanje nediskriminacije, otežava primenu zakonskih odredbi.

Međutim, oblast obrazovanja je sveobuhvatnije regulisana italijanskim zakonodavstvom i protokolima sa specifičnim merama kako za inkluziju učenika sa invaliditetom i stranih učenika, tako i konkretnim merama za obezbeđivanje obrazovanja za sve.

Oblast omladinskog rada nije obuhvaćena nacionalnim zakonima, a omladinske politike su regulisane regionalnim zakonima, ali samo u 80% regiona. Nacionalna strategija za mlade zajedno sa nacionalnim programom plaćenog pripravničkog staža (Garanzia Giovani) i određenim poreskim olakšicama za one koji za stalno zapošljavaju mlade od 35 godina su glavni elementi omladinske politike na nacionalnom nivou. Čini se da u Italiji tek treba definisati strategiju Revolucije različitosti.